

Det farlige køn

Historie: Sprogø-pigerne havde en større seksuel aktivitet og en mindre forstand end normalt – hed det sig.

Af Mogens Rüdiger

Birgit Kirkebæk har tidligere været på banen med tre bøger om åndsvageforsorgens historie. Nu er turen kommet til kvindeanstalten på Sprogø, der var i brug fra 1923 til 1961. Anstalten på Sprogø blev oprettet på foranledning af overlæge Christian Keller, der fik en del af institutionerne for åndssvage under offentligt tilsyn. I 1911 fik han oprettet internatet på Livø, og pointen med begge institutioner var, at de åndssvage kunne få et liv på øerne samtidig med at isolationen beskyttede samfundet, de normale, mod truslen fra de unormale.

Forudsætningen for at blive sendt til Sprogø var, at pigen eller kvinden tilhørte den gruppe af »minusindivider«, der var »intelligensdefekt«. Bag disse lidet flatterende betegnelser gemte sig tidens opfattelse af degeneration. Hvis man – det offentlige – ikke greb ind, ville andelen af »degenererede« stige støt og det »defekte afkom« ville blive en voksende byrde for samfundet. Hvad kunne man så gøre? Chr. Keller og hans ligesindede mente ud fra deres opfattelse af eugenikken, at internering og sterilisering var de to midler, der var til rådighed. Sprogø-pigerne blev der-

næst betegnet som erotomane eller hyperseksuelle. Risikoen for at de fik mange – »defekte« – børn var med andre ord oplagt. Noget kunne tyde på, at kvindernes seksualitet i nogle tilfælde var den egentlige årsag til deres anbringelse på Sprogø, enten fordi de opførte sig for stødende i forhold til den gængse moral, eller fordi deres børn var en torn i øjet på påholdende sogneråd.

Kirkebæk følger 18 af de kvinder, der var anbragt på Sprogø-anstalten. De grundige journaler udgør et fantastisk kildemateriale, som giver et godt billede af, hvordan lægerne og forstanderinderne så på kvinderne, både mens de var på øen og senere i deres liv, og hvordan kvinderne så på lægerne. I mange tilfælde blev de opfattet – sikkert med rette – som autoriteter, der hindrede dem i at få et liv, blandt andet ved som regel at fraråde myndighederne, at de fik lov til at gifte sig.

Kan man skrive om et sådant emne uden at ens egen holdning til eugenik, isolation, sterilisation osv. skinner igennem? Næppe. Kirkebæk hegner imidlertid sig selv ind ved en meget grundig behandling af kilderne. Læseren får mulighed for selv at tage stilling.

Birgit Kirkebæk: »Letfærdig og løslagtig – kvindeanstalten Sprogø 1923-1961«. 324 sider, illustreret. 260 kr. Forlaget SocPol.

kultur@berlingske.dk

Herregården Nysø ved Præstø Fjord, hvor H.C. Andersen i slutningen af 1830'erne badede med Bertel Thorvaldsen. Foto fra bogen: Morten Juhl

de, bliver læseren belært også om det mest almene. Som når Thorvaldsen nævnes, altså »Bertel Thorvaldsen«, som det skyndsomt tilføjes, billedhuggeren, som var stor i det danske guldaldermiljø, hedder det opklarende. Selvfølgelig skal man ikke skrive indforstået, men der er andre måder at informere også børn på, så ingen føler sig talt ned til. Det formår Mette Winge ellers i andre af sine bøger, men det er som om, hun er steget af her. Også af Andersens personlighed, hans ensomhed og sygdomme, der bliver opremset, som var der tale om en marmeladeopskrift. Bogen er fuld af dagbogs- og brevcitater og på mange måder mere grundig end Jens Andersens bog. Men hvor H.C. Andersen læser med over skulderen i den første, så er han gået ud af stuen, når man tager den anden frem.

En voldsom historie

Vi slutter med en tegneserie. Tegneren Peter Madsen, der også har tegnet den fremragende »Menneskesønnen« om Jesu liv, har udgivet »Historien om en Mor. Frit efter et eventyr af H.C. Andersen«. Det er, skulle man synes, en ret umulig opgave, men Madsen forløser fortællingen i sin karakteristiske streg, så de børn, der er gået forbi bogen på mit bord, alle har måtte stoppe og blade. Det er en voldsom historie, men Madsen tegner sig loyalt igennem den. Faktisk befriendede teksten og med nogle fine detaljer. Eksempelvis er Døden ikke just hyggelig, selvfølgelig, men han er heller ikke det modsatte. Og han er menneskelig. Han har profil, og han har hænder. Hvorfor moderen til sidst kan lade Døden bære sit barn ind i »det ubekendte land«, det er på en gang Andersen-eventyrets pointe og gåde, og det er lykkedes Peter Madsen at illustrere slutningen, så den forbliver åben og netop gådefuld.

Jens Andersen: »Greveligt Godt. H.C. Andersen og herregårdene«. 112 s. Foto v. Morten Juhl. Kr. 199. Gyldendal.

Mette Winge og Claus Seidel: »På besøg – med H.C. Andersen på danske herregårde«. 144 s. Ill. af Claus Seidel. Kr. 249. Aschehoug.

Peter Madsen: »Historien om en Mor«, frit efter H.C. Andersen. Tegneserie. 64 s. Kr. 149,50. Carlsen

kultur@berlingske.dk

www.Berlingske.dk

Tag med rundt på de danske herregårde i Jens Andersens sommerserie »I H. C. Andersens fodspor« på www.berlingske.dk/kultur

Med Andersen på herregårdstur

Hele to nye bøger beskæftiger sig med H. C. Andersen og herregårdene – og »Historien om en Mor« er kommet som tegneserie.

Af Kathrine Lilleør

Andersen-året er skudt ind med et tæppebombadement af udgivelser, der når ud i alle hjørner af digterens liv, digt-

ning og madvaner. For nu at begynde med den bedste: Jens Andersen har udgivet »Greveligt Godt. H.C. Andersen og Herregårdene«. Det er en viderebearbejdelse af en sommerserie her i avisen fra 2003. Bogen er tænkt som en lille guide til dansk herregårdskultur med Andersen som rejseleder. Fotograf Morten Juhls billeder af herregårdene illustrerer smukt, og kun de herregårde, hvor der er hel eller delvis adgang er medtaget.

Hvert kapitel er viet en herregård, der fortæller om Andersens forhold til stedet, dets beboere, her er uddrag af Andersens dagbøger og breve, men først og sidst fortæller Jens Andersen let og ubesværet om den store Andersens herregårdsliv. Det skønne er, at her lægges ikke afstand til digteren, han hænges ikke ud for sine særheder, men de er mildt medtaget undervejs, så læseren selv kan tænke sit. Det er denne loyalitet kombineret med en stor viden, der kommer af at have læst sig tæt ind på digteren, som gjorde Jens Andersens Andersen-biografi suveræn, og det smitter af på denne lille udgivelse, der uanset om man har det i sig at besøge herregårde, er fin læsning.

Andersen uden Andersen

Mette Winge har sammen med tegneren Claus Seidel udgivet en bog om det samme emne: »På besøg – med H.C. Andersen på danske herregårde.« Det er næsten en billedbog, idet Claus Seidels Andersen-illustrationer allerede præger forsiden på en sådan måde, at jeg blev i tvivl om, det var en børnebog. Det, mener jeg, efter endt læsning ikke det er. Men jeg er stadig i tvivl. For undervejs i den meget omhyggelige beskrivelse af tyve herregårde digteren frekventere-

Film

Berlingske
Mere

Musik Robbie Williams Greatest hits

Thomas Søbe,
Berlingske Tidende
SKTEVI:
"Nu udsendes hans
højdepunkter så på en
hitopsamling, som
minder om, at Robbie
fåtte timer på kisten,
men på radiohit!"

★★★★★

Bestilling:
Faste abonnenter kan købe CD'en for 130 kr.
Vejl. udsalgspris 150 kr. og den kan bestilles på
www.Berlingske.dk/mere

Husk at bruge dit abonnementsnummer, når du
bestiller. Forsendelser koster 27 kr.

CD'en kan også høres i Kundeservice, Pilestræde
34, hverdage 9-17, hvor der kan betales kontant
eller med check.

Berlingske